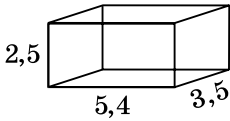

Рэальная геаметрыя

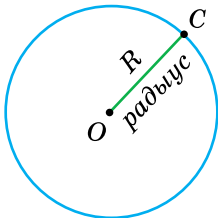
Ёсць 12 металічных труб даўжынёй 6 м кожная. Неабходна з гэтых труб зрабіць каркас для гаража ў форме прамавугольнага паралелепіпеда шырынёй 3,5 м, даўжынёй 5,4 м і вышынёй 2,5 м. Трубы разразаюць на адрэзкі патрэбнай даўжыні і мацуюць па вуглах каркаса.

Вызначыце: а) колькі труб пойдзе на каркас гаража пры самым эканомным варыянце разразання; б*) колькі працэнтаў ад выкарыстаных труб пойдзе ў адходы.

§ 4. Акружнасць і круг

Азначэнне. **Акружнасцю** называецца геаметрычная фігура, якая складаецца з усіх пунктаў плоскасці, роўна-аддаленых ад дадзенага пункта, які называецца *цэнтрам* акружнасці.

Радыусам акружнасці называецца адрэзак, які злучае цэнтр акружнасці з пунктам на акружнасці (або даўжыня гэтага адрэзка).

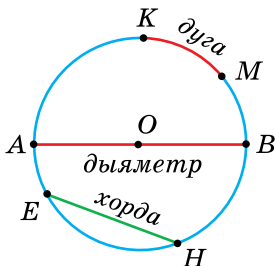
Рыс. 48

Хордай акружнасці называецца адрэзак, які злучае два пункты акружнасці.

Дыяметрам акружнасці называецца хорда, якая праходзіць праз цэнтр акружнасці.

Дугой акружнасці называецца частка акружнасці, абмежаваная двума пунктамі.

На рысунку 48 пункт O — цэнтр, адрэзак OC — радыус акружнасці. Радыус абазначаюць літарай R (або r): $OC = R$. З азначэння акружнасці вынікае, што ўсе радыусы роўныя паміж сабой.

Рыс. 49

На рысунку 49 паказаны: хорда EN , дуга KM (абазначаецца: $\cup KM$), дыяметр AB . Дыяметр складаецца з двух радыусаў. Таму ўсе дыяметры акружнасці роўныя паміж сабой. Дыяметр AB складаецца з радыусаў OA і OB ,

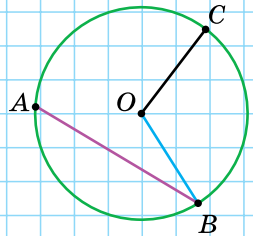
адкуль $AB = OA + OB = 2OA$. Дыяметр абазначаюць літарай D (або d). Тады $D = 2R$.

Любыя два пункты акружнасці разбіваюць яе на дзве дугі, якія дапаўняюць адна адну да акружнасці. Гэтыя дугі так і называюцца — *дадатковымі*. Каб адрозніваць такія дугі, іх часам абазначаюць трыма літарамі. На рысунку 49 дугі AKM і ANM — дадатковыя.

А цяпер выканайце **Заданне**.

Заданне

Назавіце элементы акружнасці, паказаныя на рысунку. Які элемент акружнасці не паказаны? Колькі ўсяго дуг акружнасці паказана?

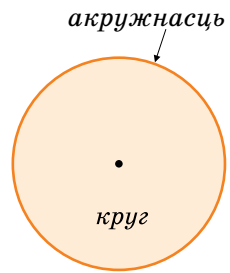

Азначэнне. **Кругам** называецца частка плоскасці, абмежаваная акружнасцю.

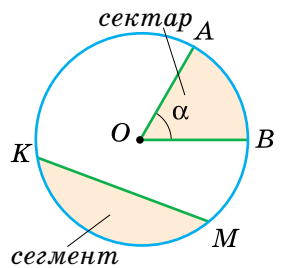
Пункты акружнасці таксама належаць кругу (рыс. 50). Таму цэнтр, радыус, хорда і дыяметр у круга тыя ж, што і ў яго акружнасці.

Частка круга, якая знаходзіцца паміж двума радыусамі, называецца *сектарам*. Частка круга, якая знаходзіцца паміж дугой акружнасці і хордай, што злучае канцы дугі, называецца *сегментам* (рыс. 51). Два радыусы разбіваюць круг на два сектары, хорда разбівае круг на два сегменты.

Паўакружнасцю называецца дуга акружнасці, канцы якой з'яўляюцца канцамі дыяметра. *Паўкругам* называецца частка круга, абмежаваная паўакружнасцю і дыяметрам, які злучае канцы паўакружнасці. На

Рыс. 50

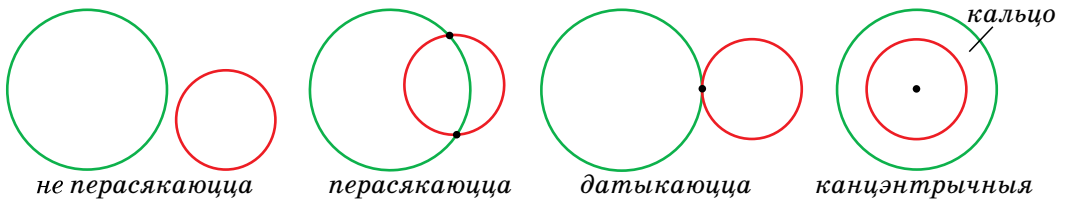
Рыс. 51

рысунку 49 дуга AKB — паўакружнасць, сегмент AKB — паўкруг.

Вугал, вяршыня якога знаходзіцца ў цэнтры акружнасці, называецца *цэнтральным* вуглом. На рысунку 51 $\angle AOB = \alpha$ — цэнтральны вугал.

Акружнасці (кругі) роўныя, калі роўныя іх радыусы.

Дзве акружнасці могуць не мець агульных пунктаў, могуць перасякацца ў двух пунктах або датыкацца адна да адной у адным пункце. Акружнасці рознага радыуса з агульным цэнтрам называюцца *канцэнтрычнымі*. Частка плоскасці паміж дзвюма канцэнтрычнымі акружнасцямі называецца *кальцом* (рыс. 52).

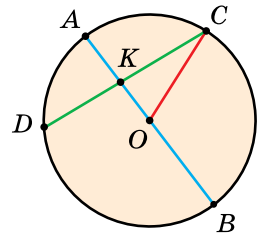
Рыс. 52

Заданні да § 4

РАШАЕМ САМАСТОЙНА

13. На рысунку 53 паказаны акружнасць і круг з цэнтрам у пункце O . Запішыце радыусы, хорды, дыяметр, якія-небудзь тры дугі акружнасці, адзін сектар і адзін сегмент круга.

Рыс. 53

14. Рашыце наступныя задачы (гл. рыс. 53):

а) Калі $OC = 12,5$ см, то чаму роўна даўжыня адрэзка AB ?

б) Калі $AB = 118$ см, то чаму роўна адлегласць паміж пунктамі D і O ?

в) Калі $AB + OC = 48$ см, то чаму роўна сума $DO + OB$?

15. Дыяметр акружнасці роўны 35 см. Даўжыні хорд MK і MN роўны радыусу, цэнтр O акружнасці ляжыць унутры вугла KMN . Знайдзіце даўжыню замкнёнай ломанай $OKMN$.

16. Дзве акружнасці размешчаны так, што кожная праходзіць праз цэнтр другой акружнасці. Цэнтры акружнасцей і пункты іх перасячэння з'яўляюцца вяршынямі чатырохвугольніка. Знайдзіце перыметр гэтага чатырохвугольніка, калі дыяметр адной з акружнасцей роўны 7 см.
17. Хорды AB , BC , CD роўны радыусу акружнасці з цэнтрам у пункце O і дыяметрам AD . Перыметр чатырохвугольніка $ABCD$ роўны 60 см. Знайдзіце дыяметр акружнасці.
- 18*. Дыяметр кола веласіпеда роўны 64 см. Даўжыню акружнасці C знаходзяць па формуле $C = 2\pi R$, дзе $\pi = 3,1415\dots$, R — радыус. Веласіпедыст праехаў на веласіпедзе 100 м. Колькі поўных абаротаў зрабіла кожнае кола веласіпеда? Пры рашэнні карыстайцеся калькулятарам.
- 19*. На адрэзку AB адзначаны пункт C , $AC = 6$ см. Вядома, што адрэзкі AB і CB з'яўляюцца дыяметрамі акружнасцей. Знайдзіце адлегласць паміж цэнтрамі гэтых акружнасцей.

Рэальная геаметрыя

На аўтамабільнай шыне ёсць маркіроўка, якая паказвае яе памеры, напрыклад 195/55 R16 (рыс. 54). Лік 195 абазначае шырыню шыны ў міліметрах. У дадзеным выпадку шырыня шыны роўна 195 мм, або 19,5 см.

Другі лік 55 абазначае вышыню шыны, або вышыню яе профілю, выражаную ў працэнтах ад яе шырыні. У нашым выпадку гэта 55 % ад 195 мм, г. зн. прыкладна 107 мм, або 10,7 см.

Рыс. 54

І нарэшце, надпіс R16 абазначае ўнутраны дыяметр шыны, выражаны ў цалях. Паколькі 1 цаля $\approx 2,54$ см, то для нашай шыны атрымаем $16 \cdot 2,54$ см $\approx 40,64$ см.

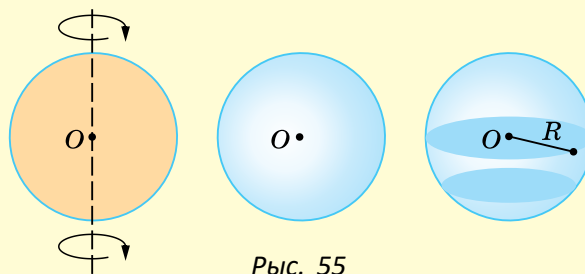
Задача. На шыне Artmotion Spike, вырабленай на «Белшыне», стаіць маркіроўка 185/60 R15. Вызначыце шырыню шыны, вышыню профілю, унутраны дыяметр і прыкладную агульную вышыню кола, г. зн. яго вонкавы дыяметр у сантыметрах.

Цікава ведаць. Кампанія «Белшына» выпускае шыны для легкавых і грузавых аўтамабіляў. На аўтобусах і тралейбусах Беларусі шыны маюць надпіс BELSHINA. На кар’ерных самазвалах БелАЗ таксама ўстаноўлены шыны гэтай беларускай кампаніі. Вышыня такой шыны дасягае 3 м 75 см. Самазвал БелАЗ серыі 75710 з’яўляецца самым вялікім у свеце і занесены ў Кнігу рэкордаў Гінэса.

Геаметрыя 3D

Калі круг вярцець каля яго дыяметра, атрымаецца геаметрычнае цела, якое вы добра ведаеце, — шар (рыс. 55). Ён таксама мае цэнтр, радыус, дыяметр. Паверхня шара называецца *сферай*. *Сфера* — гэта абалонка шара. Адлегласць ад цэнтра шара да любога пункта сферы роўна радыусу шара. Дыяметр шара роўны двум радыусам.

Рыс. 55

Калі правесці плоскасць, якая перасякае шар, то ў сячэнні атрымаецца круг. Калі сякаючая плоскасць будзе праходзіць праз цэнтр шара, радыус R атрыманага круга будзе роўны радыусу шара.

Задача. Сума адлегласцей ад цэнтра шара да трох пунктаў на яго паверхні роўна 24 см. Знайдзіце дыяметр шара.